

A N A R C H I S M E ? ?

De vuist, blikvanger voor de bundel opstellen 'Anarchisme een miskende stroming', de gebundelde lezingen van het OSGN kongres 1967, is door de uitvergroting wel mooier maar niet duidelijker geworden. Iets dergelijks geldt ook voor de inhoud van het boek: het anarchisme is dichter bij gehaald, maar of het na lezing duidelijker is geworden is de vraag.

De openingsrede van prof. Kossmann omzeilt de moeilijkheid dat een inleider degenen die na hem aan het woord komen niet mag beconcurreren in hun onderwerp, maar ook niet over iets anders kan gaan oreren. Deze inleiding klemmt het onderwerp in tussen de tijden, die aan het opkomen van het anarchisme voorafgaan en onze tijd; tussen het elementaire probleem van de noodzaak tot gezag... zoals Montesquieu die zag en de eventuele betekenis van anarchisme voor onze tijd. Die actualiteit wordt dan opgevat als antwoord op de vraag naar de miskendheid. 'Wil het anarchisme van nu een actuele functie hebben (...), dan moet het de last van de geschiedenis van zich werpen'. (blz. 16)

Op ongeveer dezelfde wijze laat prof. Bezemer zich uit wanneer hij zich afvraagt of het anarchisme een bijdrage zou kunnen leveren tot een 'democratische regeneratie van het communisme' (blz. 128). Zijn antwoord is nee, veeleer het liberalisme. Ook hier dus 'miskend' opgevat uitsluitend als 'van betekenis voor het heden', zonder te reppen over de miskendheid in de zin van verkeerd voorgesteld, verwaarloosd, onderschat.

Dat laatste doet Rudolf de Jong uitvoerig, hij geeft diverse voorbeelden van onjuiste beoordeling - de romantische revolutie pogingen (blz. 19), importantie in de tijd zelf, de bekendheid van Bakunin versus, de onbekendheid van Marx; voorbeelden van geringe aandacht - b.v. voor de 'anarchistische tak van de Internationale van 1872-1877 (blz. 25), voor de rol van de Jungen in de Duitse sociaal democratie (blz. 30); voorbeelden van te grote aandacht - de vereenzelviging met het attentisme, (blz. 34 e.v.) Dit alles is verwerkt in het overzicht van personen, bladen en bewegingen.

Bezwaar valt te maken tegen de in het begin van zijn relaas geschetste drie benaderings mogelijkheden, nl. de geschiedenis (1) van personen, tijdschriften, organisaties; (2) van de ideologie; (3) van de verwezenlijking, van de doorwerking van het anarchisme, van anarchisme gezien als permanente kracht in de geschiedenis, die opgevat wordt als de weg tot volledige menswording. Het is dacht ik wel juist de benadering te zien als een integrerend onderdeel van de ideologie; misschien is deze geschiedfilosofie wel haar basis. 2)

Blijven over de geschiedenis van personen enz. en die van de ideologie. Noch bij Rudolf de Jong, noch bij de andere auteurs wordt op de relatie tussen personen en ideologie diep ingegaan. Nu is hier erg weinig literatuur over, en daarin valt de aandacht vooral op autoritaire stromingen en karakters. 3) De anarchistische ideologie vindt overigens in het laatste essay, van Arthur Lehning, een goede uiteenzetting; het had misschien dan ook beter aan het begin geplaatst kunnen worden.

Moeilijk te plaatsen is het betoog van prof. Fr. de Jong Edzn. over 'Anarchisme en productieve associatie'. Er wordt een boeiende tocht

ondernomen door de wereld van idealistische kolonievormers, een leidend draad lijkt te ontbreken: de lezer moet zelf zijn geestelijke vermogens zeer produktief maken om de associatie tussen anarchisme en productie associatie te leggen. Toch is de verhandeling, naast zijn waarde als stuk over die produktieve associatie van nut, omdat het ons drukt op de problemen van onderscheid en overeenkomst tussen wereldverbeteraars in linksliberale, anarchistische, socialistische en radikaal-christelijke stromingen, in dit geval getoetst aan hun werkzaamheid op hetzelfde terrein.

Veel minder beschrijvend is het opstel van prof. Schaper over 'Anarchisme en Socialisme'. Zijn felle opstelling tegen een overwaardering van het anarchisme lokt een buitengewoon interessant betoog en discussie uit, waarin het duidelijkste antwoord op de themavraag 'anarchisme een miskende stroming?' wordt verkregen: Misverstaan? - Ja; Verwaarloosd? - In de handboeken zeker, in de boeken over de geschiedenis van de arbeidersbeweging niet; Te weinig waardering? - te veel; Betekenis voor nu? - geen. Hoogtepunt van het boek is de discussie tussen hem en Rudolf de Jong, waarin bovenstaande conclusies stukje bij stukje scherp gesteld worden.

In zijn betoog over 'anarchisme en Russische Revolutie' verhaalt prof. Bezemer helder over lotgevallen, plaatsen en invloed van de Russische Revolutie tijdens de jaren '17-'21. Hier wordt vooral de verhouding van het anarchisme tot de andere radicale groeperingen zo goed geschetst, als men ook voor de andere opstellen zou wensen. Over miskendheid laat prof. Bezemer zich, behalve dan gezien als 'van betekenis voor nu' niet uit.

Het essay van Arthur Lehning, kan opgevat worden als een apologie van een anarchist, van iemand die zijn hele leven in dienst gesteld heeft van het anti-autoritairisme. De verwachting in de titel gewekt, dat men geïnformeerd zal worden over de uitstraling van een naar het anarchisme in kunst en wetenschappen, wordt wat beschaamd, in plaats daarvan ontvangt men toch een betoog doortrokken van de al genoemde gedaante van de geschiedenis gezien als de weg naar de totale menswording, naar de 'emancipation réelle des individus vivant dans la société.

Meer dan dat de gebundelde opstellen uitsluitel geven over het anarchisme, zal het kunnen dien als aanloop tot verder studie 4). Het literatuur overzicht zal daarbij goede diensten kunnen bewijzen. Jammer is dat het grote werk over de geschiedenis van het anarchisme van Max Netlau nog steeds niet in zijn geheel uitgegeven is. Vergeten is in de literatuuropgaven de uitstekende Bakunin Biografie van E.H. Carr (Vintage pocket 725). Bij het boek als geheel treft het gemis aan illustratiemateriaal. Blijkens de indertijd gehouden tentoonstelling bezit het Internationaal Instituut voor Sociale Geschiedenis een schat van foto's, handschriftendocumenten etc. uit de geschiedenis van het anarchisme. Hopelijk komt er nog eens een anthologie uit, uiteraard bescheiden uitgegeven tegen een redelijke prijs; op offset bijvoorbeeld. Anarchisme, enz. kost f 8,90, voor 160 blz., anatomie van een mooi dood kadaver, of als u gelooft in anarchisme nu, 160 bladzijden vivisectie.

hjh